

CZU: 373.048

DOI: 10.36120/2587-3636.v33i3.143-150

ASPECTE CONCEPTUALE ȘI CORELAȚIONALE ALE EDUCAȚIEI VOCAȚIONALE DIN PERSPECTIVA PREVENIRII DIFICULTĂȚILOR DE ADAPTARE ÎN MEDIUL ȘCOLAR

Cristian ADĂSCĂLIȚEI, doctorand (România)

<https://orcid.org/0000-0001-9498-3893>

Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, Chișinău

Rezumat. Articolul conține descrierea conținutului științific al conceptelor de *vocație*, *educație vocațională*, *identitate vocațională*, fiind precizate și explicate principiile educației vocaționale. Descriind *in extenso* termenul de identitate s-a subliniat că anume din această perspectivă, este fertilă cercetarea asupra unor fenomene pe care le surprindem prin conceptul de *identitate vocațională*. Sunt aduse argumente în favoarea *Matricei de corelație vizând educația vocațională din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare școlară*, un instrument care presupune, de asemenea, că aceasta va fi utilă elevului în viitor, în diverse contexte, asigurând dezvoltarea identității vocaționale și prevenirea dificultăților de adaptare în mediul școlar.

Cuvinte-cheie: vocație, educație vocațională, identitate, identitate vocațională, Matricea de corelație vizând educația vocațională din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare școlară, prevenirea dificultăților de adaptare.

CONCEPTUAL AND CORRELATIONAL ASPECTS OF VOCATIONAL EDUCATION FROM THE PERSPECTIVE OF PREVENTING ADAPTATION DIFFICULTIES IN THE SCHOOL ENVIRONMENT

Abstract. The article presents a comprehensive overview of the scientific content related to the concepts of vocation, vocational education, and vocational identity. It elucidates and explicates the principles of vocational education. Delving extensively into the notion of identity, it emphasizes that it is precisely from this perspective that research on phenomena captured by the vocational identity concept becomes fertile. Arguments are put forth in favor of the *Correlation Matrix concerning vocational education from the perspective of preventing school adaptation difficulties*. This tool assumes that it will also be beneficial for the student in the future, across various contexts, ensuring the development of vocational identity and the prevention of adaptation challenges in the school environment.

Keywords: vocation, vocational education, identity, vocational identity, Correlation matrix concerning vocational education from the perspective of preventing school adaptation difficulties, preventing adaptation difficulties.

A avea *vocație* pentru o anumită activitate, ocupație, profesie reprezintă o piatră de grea încercare pentru cel care o posedă, căci aceasta trebuie fructificată în vederea atingerii succesului. Întreaga perioadă a școlii se construiește din cunoștințe care se acumulează, se nasc semne de întrebare care presupun investigații, disciplinele de studiu reprezintă o provocare, însăși adaptarea elevului la mediul școlar reflectă un anumit progres spre atingerea dezideratului educației: formarea unei personalități autonome, capabile să se integreze mediului educațional, și ulterior, profesional.

I. H. Rădulescu leagă dezvoltarea armonioasă de exercitarea unei îndeletniciri practice. Concomitent cu dezvoltarea armonioasă, educației îi revine sarcina de a-i înlesni copilului dezvoltarea vocației sale. Punând problema educabilității, deși încearcă să adopte o cale de mijloc, înclină totuși balanța spre ereditate, considerând că în om există ceva „preursit” (o vocație) la care omul ajunge, dar nu de la sine, ci prin „ducere de mână”, condus. Aceasta este, de fapt, educația. Această idee nu este departe de concepția pedagogică a lui Rousseau. Dar cum se poate realiza o astfel de „ducere de mână”? Înlesnind copilului putința de a veni în contact cu cât mai multe științe și meșteșuguri; numai astfel va putea să dea singur „peste preursirea sa”. Educația vocațională se întemeiază pe dezvoltarea armonioasă sau, după expresia lui I. H. Rădulescu, pe „integrala educație”. Educația armonioasă și integrală urmărește, în ultimă instanță, fericirea omului. I. H. Rădulescu prevede adaptarea educației la înclinările și talentele individului, ajutarea acestuia la descoperirea vocației (preursitei) sale [Apud 7, p.192].

După C. Narly, „vocația înseamnă împlinirea maximă a originalității noastre specifice; ea se realizează acolo unde s-a trezit spiritul. Fără spirit, nimeni nu poate atinge treaptă supremă a împlinirii, nu atinge cota maximei sale afirmări, nu-și trăiește vocația. Educației îi revine menirea de a arăta fiecăruia drumul spre această supremă realizare”. Prin vocație, explică C. Narly, *înțelegem convergența tuturor puterilor omului spre anumite manifestări, în direcția cărora el simte că se realizează pe sine, are sentimentul propriei afirmări*. Se impun două precizări:

- Prima: că în fond, numim „chemare”, „vocație” o succesiune de succese și de realizări remarcabile pe care un individ le-a realizat constant și din plinul său spiritual. Prin noțiunea de vocație dăm seama asupra unui individ capabil să-și subordoneze - prin muncă, tenacitate, consecvență, bună-credință - preocupările și angajările de rutină, comune, pe cât de domestice, pe atât de felurite, preocupărilor ce presupun dăruirea supremă/totală, remarcabile, emblematice pentru specia umană; prin vocație dăm, în fond, nume muncii laborioase, creatoare, originale (epuizante) depusă de individ, pusă în slujba adevărului, binelui, frumosului sau sacrului. Prin urmare, numele de „vocație”, de „chemare” este dat post-festum, abia ca bilanț al unei vieți de sacrificii și de luptă cu tentațiile ce pândesc la orice pas, în numele unei idei, al unui principiu moral. „Vocația” desemnează o viață mereu îmbogățită de o minte vie și salvată de un suflet curat și un spirit adânc.
- A doua precizare: pentru C. Narly, vocația presupune *„convergența tuturor puterilor omului spre anumite manifestări, în direcția cărora el simte că se realizează pe sine”, că „are sentimentul propriei afirmații”* [Apud 4, p. 249].

Pornind de la cercetările științifice și cele empirice lansăm ideea că *educația vocațională* presupune un proces complex, având la bază un ansamblu de activități

educative, instructive, de consiliere, orientare și dezvoltare personală desfășurate mai ales în adolescență, dar și ulterior.

În contextul social actual, *educația vocațională* în spațiul școlar constituie un proces-cheie cu ajutorul căruia se pot atenua sau evita eventuale dezechilibre de adaptare a tinerilor în momentul trecerii din mediul școlar în cel social după finalizarea studiilor, proces de valorificare a potențialului de care dau dovadă aceștia, de responsabilizare și adaptare dinamică a lor față de cerințele din plan social privind reușita personală și profesională a unui individ [5, p. 22].

În accepțiunea M.M. Gârdan, „în concepția actuală, *educația vocațională/ pentru carieră* vizează formarea unei atitudini active și pozitive față de activitățile de autocunoaștere, dezvoltare personală, explorarea oportunităților educaționale și profesionale” [9, p. 8].

În aceste circumstanțe, *principiile generale ale educației vocaționale* sunt:

1. *Autocunoașterea*: Ajutarea indivizilor să-și înțeleagă interesele, valori, aptitudinile și personalitatea este esențială pentru a-și identifica potențialele cariere potrivite.
2. *Explorarea opțiunilor de carieră*: Furnizarea informațiilor despre diferitele domenii de carieră, oportunitățile disponibile și cerințele acestora pentru a ajuta indivizii să-și lărgescă perspectiva asupra posibilităților lor.
3. *Planificarea carierei*: Învățarea abilităților de planificare a carierei, stabilirea obiectivelor și dezvoltarea unui plan de acțiune pe termen scurt și lung pentru a atinge aceste obiective.
4. *Dezvoltarea abilităților de căutare a locurilor de muncă*: Învățarea cum să-și pregătească CV-ul, să scrie scrisori de intenție, să se pregătească pentru interviuri și să navigheze în procesul de căutare a locurilor de muncă.
5. *Gestionarea tranzițiilor de carieră*: Oferirea suportului pentru indivizii care se confruntă cu schimbări majore în carieră, cum ar fi schimbarea de domeniu sau reîntoarcerea la muncă după o pauză.
6. *Colaborarea cu profesioniștii*: Dezvoltarea parteneriatelor cu angajatori, mentori și profesioniști din diverse domenii pentru a oferi perspectiva directă asupra cerințelor industriale și pentru a oferi experiențe de învățare practică.
7. *Evaluarea constantă și ajustarea*: Încurajarea indivizilor să își reevalueze periodic obiectivele de carieră, abilitățile și interesele, și să ajusteze planurile în consecință pentru a rămâne relevanți pe piața muncii.
8. *Abordarea individualizată*: Înțelegerea faptului că fiecare individ are nevoi și circumstanțe unice, ceea ce înseamnă că sfaturile și orientarea pentru carieră trebuie să fie personalizate.

9. *Utilizarea resurselor tehnologice*: Folosirea tehnologiei, inclusiv platformele online de căutare a locurilor de muncă, instrumente de evaluare a personalității și alte resurse digitale, pentru a sprijini procesul de educație pentru carieră.
10. *Consilierea continuă*: Oferirea suportului pe termen lung, pe măsură ce indivizii evoluează în carieră, se confruntă cu schimbări sau iau decizii majore în viața profesională.

Aceste principii oferă un cadru pentru elaborarea și implementarea programelor de educație vocațională care să dezvolte identitatea vocațională și să pregătească elevii pentru succesul în domeniile lor alese și pentru a se adapta la cerințele în continuă schimbare ale pieței muncii.

Importanța stabilirii unei identități clare este recunoscută pe scară largă în diferite teorii ale dezvoltării. Cu toate acestea, cercetările asupra formării identității variază substanțial în accentul și abordările lor, unele concentrându-se pe conținutul identității, în timp ce altele se axează pe structura sau procesele identității formate. Mai mult, există diferențieri privind conceptualizările despre *identitate*. În general, trei componente de bază au fost recunoscute: caracterul distinctiv (a vedea sinele ca unic și distinct de ceilalți), coerența (percepând sinele ca fiind similar în domenii), și continuitate (perceperea sinelui ca aceeași persoană în timp) [8].

După cum susține Gh. Bobână [6], conceptul de *identitate* este fundamentat teoretic de sociopsihologul american E. Erikson. Cercetătorul a pus în evidență *caracterul adaptiv* al conduitei individului, calitatea esențială a căruia este reprezentată de *identitate*. El definește această noțiune ca un sentiment al apartenenței organice a individului la societatea sa. În opinia cercetătorului *identitatea persoanei* presupune o sincronizare între ideile, imaginile, valorile și acțiunile proprii individului, imaginea sa sociopsihologică și admiterea de către persoană a existenței sociale ca ceva propriu. E. Erikson analizează identitatea sub următoarele aspecte:

- „*Identitatea-Eu*, care constă din două componente: organică, adică datul fizic al înfățișării exterioare și capacitățile naturale ale omului și individuală, adică conștientizarea de către el a irepetabilității sale, tendința spre dezvoltare și realizare a propriilor capacități și interese;
- *Identitatea socială*, care la fel se divizează în identitate de grup și identitate psihosocială. Identitatea de grup presupune includerea personalității în diferite comunități, iar identitatea psihologică este ceea ce acordă omului senzația importanței existenței sale în cadrul sociumului dat și exprimă punctul de vedere al sociumului” [6].

Stabilitatea identității asigură capacitatea ființei umane de a atinge un raport pozitiv între propriile reprezentări despre sine și reprezentările altora, între „Eul” individual și cel social.

În acest context, Adams și Marshall arată cum procesele de diferențiere și integrare stau la baza relației dintre individ și context și cum *identitatea* modelează și este modelată de mediul înconjurător. Într-o altă perspectivă care a fost pusă în discuție de Yoder se detaliază diferite „bariere” externe puse în calea dezvoltării și modul cum pot ele să limiteze opțiunile de dezvoltare individuală [apud 10]. La rândul său, adaptarea reprezintă un proces dinamic, fiindcă în procesul de dezvoltare a oamenilor identitatea lor este influențată de realitățile lumii exterioare schimbătoare. Pentru a se manifesta, o identitate (individuală, de grup sau culturală) presupune existența unui *nucleu identitar*, configurat și susținut prin sentiment și voință. „În același timp, identitatea se formează într-un amplu proces de educație, socializare și aculturație. O identitate se formează nu doar în sine, ci și ca rezultat al întâlnirii cu diferitul” [6]. Raportarea la celălalt se dovedește vitală pentru constituirea identității. Identitatea înseamnă că o persoană sau un lucru este ceea ce este, ceea ce nu devine altceva, nu se schimbă.

Așadar, *identitatea* (lat.: *identitas*) provine din *id* și *ens*, care, ca noțiune, desemnază însăși esența (*ens*: ceea ce este în sine și se manifestă existând).

Este evident faptul că identitatea personală este construită pe baza unor credințe, valori, cutume, care determină orizontul de timp și spațiu în care trăiește persoana. Însă identitatea personală poate avea și o accepțiune fluidă. Aici se are în vedere capacitatea individului de a deveni și de a se autodefini în permanență, precum și inconsecvența raportărilor definitorii pe care le practică cu privire la ceilalți, pe fondul schimbărilor lumii în care trăim.

Anume din această perspectivă, este fertilă cercetarea asupra unor fenomene pe care le surprindem prin conceptul de *identitate vocațională*. Felul în care ființa umană își înțelege identitatea vocațională fluctuează, variază în funcție de conjuncturi, evenimente, situații speciale de viață și, mai ales, în funcție de importanța și de semnificația pe care o conferă acesteia. Identitatea vocațională devine conceptul central al viziunii privind educația vocațională într-un context de prevenire a dificultăților de adaptare școlară. Prin acesta, se pune în evidență faptul că există o tendință spre consistență în jurul unei teme educaționale cu valori actualizate și racordate la necesitățile zilei [1, 2].

În felul acesta, putem defini ***identitatea vocațională*** ca o îmbinare a diverselor interese, valori, competențe, abilități ale elevului, pe care acesta și le cunoaște sau și le intuiește și le pune la baza preferințelor sale pentru un anumit tip de activitate educațională sau de muncă (profesională în viitor). Identitatea vocațională este o combinație dintre experiențele sale fie de învățare, fie de muncă, demonstrând maturitatea sa de adolescent. Ea este în permanentă construcție și reconstrucție.

Abordarea conceptuală expusă mai sus se cere simetrizată cu anumite fundamentări aplicative, aici intervenind *Matricea de corelație vizând educația vocațională din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare școlară* (Tab. 1.):

Tabelul 1. Matricea de corelație vizând educația vocațională din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare școlară [elaborare a autorului]

EDUCAȚIA VOCAȚIONALĂ					
	Factori	Indicatori	Riscuri	Mijloace de verificare	
PREVENIREA DIFICULTĂȚILOR DE ADAPTARE ȘCOLARĂ	Criterii				
	1. Capacitatea de înțelegere a propriei persoane	-înțelegere privind influența concepției pozitive asupra comportamentului vocațional; -formarea de abilități interpersonale complexe	-afirmare a personalității; - descoperirea vocației; -descoperirea aptitudinilor -relaționare optimă cu cei din jur; - adaptare emoțională	-stimă de sine scăzută; -depresie; -anxietate -dificultăți de relaționare; -dificultăți de adaptare emoțională	Conștientizare asupra trăsăturilor de personalitate
	2. Învățarea de modalități eficiente implicate în explorarea ocupațională și educațională	-înțelegerea tranziției de la realizările academice la oportunitățile profesionale; -înțelegerea relației dintre muncă și învățatură; -formarea de abilități de procesare a informațiilor despre vocație; -formarea de abilități de căutare a unui loc de muncă	-asocierea efortului academic cu planurile de viitor; -congruență majoră dintre studii și carieră; -adaptare educațională; -explorare activă a posibilităților; -decizia de a se implica în diferite activități, de a stabili obiective și valori de urmat	-insatisfacție academică; -anxietate legată de carieră; -dificultăți de adaptare educațională; -neexplorarea posibilităților; -neimplicarea în activități	Compararea socială Feed-back primit de la cei din jur
3. Formarea de abilități de luare a deciziilor eficace	-înțelegerea interrelaționării rolurilor de viață; -aprofundarea cunoștințelor despre diferite ocupații; -înțelegerea procesului de planificare a carierei	-perspective clare privind rolul de elev, student, muncitor; -adaptare socială; -alegerea unei ocupații; -luarea deciziei privind cariera	-ambiguitatea rolurilor; -dificultăți de adaptare socială; -nivel crescut de indecizie în carieră	Autoeficacitate privind luarea deciziilor de educație și carieră Dezvoltarea identității vocaționale	

Educația vocațională vizează un set de intervenții specifice desfășurate de cadre didactice, psihologi, consilieri școlari, manageri în baza abordărilor științifice și a experiențelor avansate din domeniile științelor educației și psihologiei vocaționale. În funcție de contextul concret, de specificul abordărilor și tendințelor specifice privind prevenirea dificultăților de adaptare în mediul școlar, cadrul didactic își va individualiza intervenția. Prin educație vocațională este favorizată luarea deciziilor privind traseul

educațional și profesional de către elevi în direcția dezvoltării *identității vocaționale* și a personalității, în ansamblul său.

„Activitățile de orientare, ce se vor realiza în vederea luării de către elevi a unor decizii cât mai corecte și cât mai realiste în legătură cu viitorul lor. Un aspect ar fi profilul liceului, potențialul elevilor precum și dorințele acestora, dar toate acestea vor ține cont de realitățile din planul socio-economic” [3, p. 270].

Datele obținute în urma preexperimentului desfășurat în anul școlar 2018-2019 pe un grup de 56 elevi indică faptul că, în clasa a IX-a elevii se adaptează mediului școlar în maniere diferite, care țin de construcția personalității fiecăruia, dar și de numeroși alți factori, supuși deja discuției. Acest aspect presupune existența unor capacități ale elevului pentru a răspunde solicitărilor mediului educațional în raport cu cerințele cadrelor didactice. Plecând de la aceste considerații, se configurează un punct de vedere conform căruia traseul interogativ al realizării educației vocaționale astfel ca elevii să se adapteze mai ușor în mediul școlar nou ar trebui să urmeze următoarea structură din Figura 1.

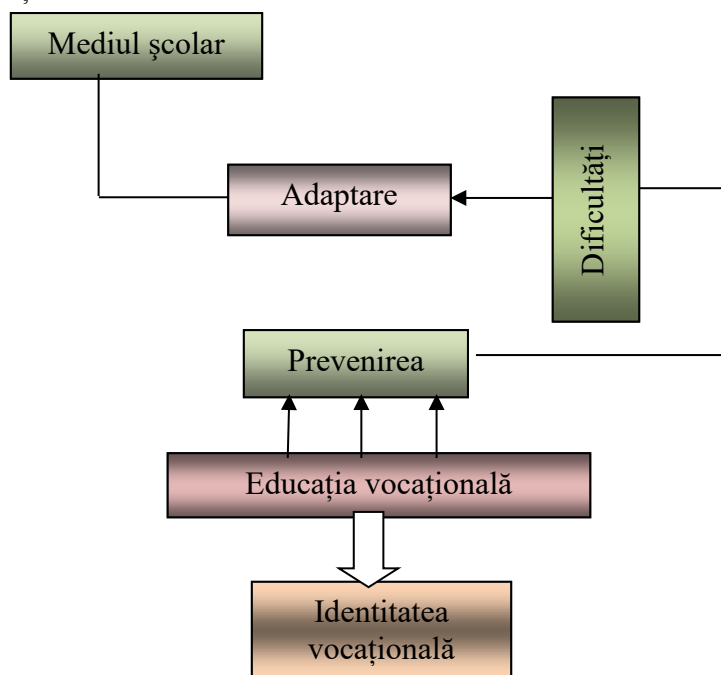

Figura 1. Traseul realizării educației vocaționale [elaborare a autorului]

În felul acesta, formularea răspunsului la întrebarea „*Cum relaționează identitatea vocațională și adaptarea la mediul școlar pentru a crea starea de bine*” devine un obiectiv investigativ de bază.

Astfel, se distinge faptul că depășirea dificultăților de adaptare școlară poate fi realizată doar în condițiile unui climat oportun de relaționare cu colegii și profesorii, de înțelegere a rolului de elev și de luare în considerație a responsabilităților ce revin din acesta. În aceste circumstanțe, apare necesitatea implementării programelor de educație vocațională care pot contribui la dezvoltarea identității vocaționale, care să permită

elevilor găsirea acelor resurse personale care să favorizeze adaptarea emoțională, educațională, dar și socială.

Bibliografie

1. ADĂSCĂLIȚEI, C. Dezvoltarea identității vocaționale – premisă a prevenirii dificultăților de adaptare în învățământul liceal. În: *Probleme actuale ale științelor umanistice. Analele științifice ale doctoranzilor și competitorilor*, Vol. 18, Partea 1. Chișinău: Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, 2019. pp. 163-172. ISBN 978-9975-46-235-8.
2. ADĂSCĂLIȚEI, C. Procesul de evaluare a identității vocaționale la adolescenți. În: *Perspectivile și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației*. Vol.6. Partea 2. Bălți: Universitatea de Stat „Alecu Russo”, 2019. pp. 145-146. ISSN 2587-3563.
3. AFANAS, A. Rolul consilierii și orientării școlare și profesionale în formarea-dezvoltarea personalității elevului. 2011. p. 268-270. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/268-270_4.pdf
4. ALBU, G. Repere pentru o concepție umanistă asupra educației. Pitești: Paralela 45. p. 355. ISBN 973-697-330-1. Disponibil: <https://www.scribd.com/document/456238060/Albu-G-Repere-pentru-o-conceptie-umanista-asupra-educatiei-pdf#>
5. AXINTE, R. Consilierea elevilor pentru carieră. Perspective constructiviste. Iași: Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2018. 250 p. ISBN 978-606-714-468-0.
6. BOBÂNĂ, GH. Abordări metodologice ale conceptului de identitate. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/35-52.pdf (accesat 23.03.2023).
7. DINU, I. Paradigma Rousseau și educația contemporană. Iași: Institutul European, 2006. p. 215. ISBN (10) 973-611-429-5. Disponibil: <https://xdocs.ro/doc/dinu-i-paradigma-rousseau-si-educatia-contemporanapdf-loxw225rx5nx>
8. DOESELAR, L.; BECHT, A.I.; KLIMSTRA, T.A.; MEEUS, W.H.J. A review and integration of three key components of identity development. 2018. Disponibil: https://openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/handle/1887/72325/Becht_2018.pdf?sequence=1 (accesat 11.03.2020).
9. GÂRDAN, M.M. Factori cognitivi și motivaționali în educația pentru carieră. Rezumat teză de doctorat. Cluj-Napoca, 2010.
10. KROGER, J. Dezvoltarea identității în adolescență. În: *Psihologia adolescenței. Manualul Blackwell*. G.R. Adams, M.D.Berzonsky (coord). Iași: Polirom, 2009. 701 p. ISBN 978-973-46-1303-8.